

**ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ/ΕΚΠΑ
ΠΜΣ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ**

Ακαδημαϊκό έτος 2023-2024. Χειμερινό Εξάμηνο

(τα μαθήματα διεξάγονται Αιόλου 42-44 & Κολοκοτρώνη και ώρες 7-10μμ ανεξαρτήτου μέρας)

**Παναγής Παναγιωτόπουλος (ΕΚΠΑ)/Στάθης Καλύβας (Πανεπιστήμιο της
Οξφόρδης-Έδρα Gladstone)**

(με την συμμετοχή των: Βασίλη Βαμβακά (αναπλ. καθηγητή ΑΠΘ), Πάνου Δραγώνα (καθηγητή ΤΑΜΠΠ), Χαριτίνας Καρακωστάκη (δρ ΕΗΕΣΣ), Μυρτώς Κιούρτη (Δρ. ΕΜΠ), Αμαλίας Κωτσάκη (καθηγήτρια ΤΑΜΠΚ), Δημήτρη Λάλλα (Δρ Παντείου Πανεπιστημίου), Κώστα Τσιαμπάου (αναπλ. καθηγητή ΤΑΜΕΜΠ), Συραγώς Τσιάρα (Διευθύντρια της Εθνικής Πινακοθήκης))

**Ελληνική πόλη και κατοικία.
Πολιτική και κοινωνική ανάλυση
(μάθημα επιλογής)**

Μαθησιακά αποτελέσματα-Τρόπος εξέτασης

Οι φοιτητές/τριες καλούνται να εξοικειωθούν με την ιστορία και την κοινωνιολογία του δομημένου δημόσιου χώρου και το αστικό φαινόμενο εν γένει μέσα από το πρίσμα των μακροσκοπικών εξελίξεων στην Ελλάδα του 20^{ου} αιώνα και των αρχών του 21^{ου}. Ειδικότερα θα πρέπει να μπορούν μετά το πέρας του μαθήματος να μπορούν να τοποθετούν κοινωνικές και πολιτικές δυναμικές στον πραγματικό χώρο που συμβαίνουν και που, την συγκεκριμένη περίοδο είναι σε μεγάλο βαθμό, η πόλη. Ιδιαίτερη μέριμνα θα δοθεί στην δυνατότητα να κινηθεί ο φοιτητής/τρια από την μεγάλη κλίμακα της πόλης και τα επάλληλα κύματα ανοικοδόμησης μετά τον ΒΠΠ στην κλίμακα της κατοικίας και τον εκσυγχρονισμό των κοινωνικών σχέσεων που αποτυπώνεται εντός της.

Η αξιολόγηση-εξέταση θα γίνει με μικρής έκτασης εργασία που θα παραδοθεί στο τέλος της εξεταστικής περιόδου και στην οποία ο φοιτητής καλείται να αφηγηθεί και να περιγράψει την ιστορία της κατοικίας του (ή όποιας άλλης κατοικίας μπορεί να είναι πιο πρόσφορη για το θέμα) συνοδεύοντας της από ένα τεκμηριωτικό φάκελο που θα συγκροτήσει ο ίδιος. Για τον σκοπό αυτό αφιερώνεται ολόκληρο ένα μάθημα προετοιμασίας.

Πρόγραμμα διδασκαλίας

1. Πέμπτη 12 Οκτωβρίου 2023

Παναγής Παναγιωτόπουλος

Καλωσόρισμα. Παρουσίαση του μαθήματος και των διαδικασιών.

Εισαγωγή στην κοινωνική ιστορία της σύγχρονης πόλης I.

2. Πέμπτη 19 Οκτωβρίου 2023

Παναγής Παναγιωτόπουλος

Εισαγωγή στην κοινωνική ιστορία της σύγχρονης πόλης II.

Αστική συγκρότηση, πολεμική καταστροφή, ανασυγκρότηση, εκσυγχρονιστικές δυναμικές, κοινωνική ενσωμάτωση, μεσαία στρώματα, κρίση και ανάκαμψη.

3. Πέμπτη 26 Οκτωβρίου 2023

Παναγής Παναγιωτόπουλος, Χαριτίνη Καρακωστάκη (δρ EHESS)

Πόλη και δημόσιος χώρος. Ένα σχεδιάσμα πολιτικής και κοινωνικής ιστορίας των μαζικών εκδηλώσεων.

Διαδηλώσεις και συγκρούσεις, αστικές και θεσμικές γιορτές, συναυλίες και εναλλακτικές γιορτές, λαϊκοί πανηγυρισμοί.

2.11.2023 και 9.11. 2023 ελεύθερο

4. Τρίτη 14 Νοεμβρίου 2023

Στάθης Καλύβας

Πόλη και πολιτική στη μεγάλη διάρκεια. .

5. Δευτέρα 20 Νοεμβρίου 2023

Στάθης Καλύβας, Πάνος Δραγώνας (καθηγητής ΤΑΜΠΠ)

Το νεοελληνικό παλίμψηστο: μια περιοδολόγηση της πολιτικής και κοινωνικής δυναμικής της πολυκατοικίας.

16.11.2023 ελεύθερο

6. Τρίτη 21 Νοεμβρίου 2023

Στάθης Καλύβας,.

Αποκλίσεις της πόλης. Προαστιοποίηση, megacities, εξευγενισμός, υπερτουρισμός, κρίση της πόλης και της κατοικίας.

Παραδειγματικό περίπατος στο ιστορικό κέντρο.

7. Πέμπτη 23 Νοεμβρίου 2023

Παναγής Παναγιωτόπουλος, Βασίλης Βαμβακάς (αναπλ καθηγητής ΑΠΘ), Δημήτρης Λάλλας (Δρ Παντείου Πανεπιστημίου)

Μια ιστορία των οικιακών συσκευών. Πρακτικές και λόγοι μέσα στο ελληνικό διαμέρισμα.

8. Πέμπτη 30 Νοεμβρίου 2023

Παναγής Παναγιωτόπουλος-Κώστας Τσιαμπάος (αναπληρωτής καθηγητής ΤΑΜΕΜΠ) *Μετασχηματισμοί του αθηναϊκού διαμερίσματος.*

Η κουζίνα. Το βρώμικο και το καθαρό. Από την αφάνεια των υπηρετιών στην συμμόρφωση της χλιδής.

9. Πέμπτη 7 Δεκεμβρίου 2023

Μεθοδολογικό εργαστήριο. Εποπτεία εργασιών.

10. Σάββατο 16 Δεκεμβρίου 2023

Συραγώ Τσιάρα (Διευθύντρια της Εθνικής Πινακοθήκης), Στάθης Καλύβας, Παναγής Παναγιωτόπουλος

Επίσκεψη και ξενάγηση στην έκθεση «Αστυγραφία». Ανοικτή συζήτηση.

21. 12.2023 Ελεύθερο

11. Πέμπτη 11 Ιανουαρίου 2024

Παναγής Παναγιωτόπουλος-Αμαλία Κωτσάκη (καθηγήτρια ΤΑΜΠΚ)

Το σαλόνι. Μια μακρά ιστορία κομφορμισμού και μια πρόσφατη προσχώρηση στο σύμπαν του ευδαιμονισμού.

16.1.2024 Ελεύθερο

12. Πέμπτη 25 Ιανουαρίου 2024

Παναγής Παναγιωτόπουλος-Μυρτώ Κιούρτη (Δρ. ΕΜΠ)

Μια αρχιτεκτονική με τα όπλα της κοινωνιολογίας. Νέοι και παλιοί τρόποι ζωής στην σύγχρονη κατοικία. Έρευνα, σχεδιασμός και αναστοχασμός.

Περίγραμμα του μαθήματος

Στόχος του μαθήματος είναι η ιχνηλάτηση της εξέλιξης της σύγχρονης ελληνικής πόλης και της κατοικίας σε αυτήν, σε ένα ευρύτερο συγκριτικό πλαίσιο, για την βαθύτερη κατανόηση των κοινωνικών και πολιτικών δυναμικών που αναπτύσσονται στη χώρα στην ιστορική προοπτική του 19ου, του 20ου και των αρχών του 21ου αιώνα.

Ειδικότερα θα εξεταστούν οι κυρίαρχες μορφές στέγασης τόσο σε οργανωτικό όσο και σε λειτουργικό επίπεδο. Η Ελληνική περίπτωση θα ενταχθεί σε ένα ευρύτερο συγκριτικό πλαίσιο. Θα αναλυθεί η περιοδολόγηση των οικιστικών τυποποιήσεων, ιδίως μέσα από την παρακολούθηση του φαινομένου της αθηναϊκής πολυκατοικίας. Από τον μοντερνισμό του Μεσοπολέμου, το σπλισμένο σκυρόδεμα και το νέο αστικό όραμα των κατοίκων της πρώτης πολυκατοικίας του Κέντρου μέχρι τον εποικισμό του τελευταίου από την βραχυχρόνια μίσθωση και την κρίση κατοικίας των αρχών του 21ου πρώτου αιώνα, περνώντας από το μεταπολεμικό αναπτυξιακό άλμα της αντιπαροχής και τον λαϊκό καπιταλισμό της στέγασης των εσωτερικών μεταναστών αλλά και την μεταπολιτευτική προαστιοποίηση της μεσαίας τάξης, το μάθημα εξετάζει την κοινωνική σύνθεση της κατοικίας, την κοινωνική διαστρωμάτωση της πόλης και την πολιτική οικονομία της μητροπολιτικής ανάπτυξης.

Η ανάλυση του ελληνικού μητροπολιτικού φαινομένου θα αναλυθεί σε τρία επίπεδα.

Το μακροεπίπεδο. Πως αναπτύσσονται οι σύγχρονες πόλεις; Γιατί διαφέρουν μεταξύ τους; Κρατικές πολιτικές και πολεοδομικές πρακτικές. Ο ρόλος της τεχνολογίας. Αναπαραστάσεις της σύγχρονης πόλης και ιδεολογικές τους προκείμενες. Που ανήκει η Αθήνα και γιατί;

Το μεσοεπίπεδο. Πως δομούνται οι σύγχρονες πόλεις; Ποιοι τύποι κατοικίας κυριαρχούν και γιατί; Ιστορική και κοινωνική τυπολογία μορφών στέγασης. Το φαινόμενο της αντιπαροχής.

Το μικροεπίπεδο. Η δομή της κατοικίας. Η κοινωνική εμπειρία στο εσωτερικό της. Το ελληνικό διαμέρισμα και η εξέλιξη του μέσα στο χρόνο. Σε ότι αφορά αυτή την τελευταία πτυχή το μάθημα θα καταπιαστεί ξεχωριστά με κάθε χώρο εντός του διαμερίσματος προσπαθώντας να δείξει με ποιόν τρόπο το τελευταία γίνεται ο υποδοχέας των κοινωνικών μετασηματισμών και όριο τους συνάμα: εκεί θα αναζητηθεί η δυναμική της εξατομίκευσης, της καταναλωτικής εμπειρίας, της κουλτούρας του ευδαιμονισμού αλλά και οι πολιτισμικοί αρχαϊσμοί της ελληνικής οικογένειας, η κρίση της αλληλεγγύης γενεών κ.α.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Eleni Bastea, *The Creation of Modern Athens. Planning the Myth* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000).

Robert A. Caro, *The Power Broker. Robert Moses and the Fall of New York* (New York: Knopf, 1974)

Jane Jacobs, *The Death and Life of Great American Cities* (New York: Random House, 1961).

Mike Davis, *City of Quartz: Excavating the Future in Los Angeles* (New York: Vintage, 1992).

Panayis Panagiotopoulos, "Notes on the social history of the Greek bedroom. The bedroom as mausoleum and public space", in Afroditi Panagiotakou (ed.) *Υρνος* issue (Athens, Onassis cultural center, 2016)

Saskia Sassen, *Cities in a World Economy* (Sage, Fifth Edition, 2019).

Ιωάννα Θεοχαροπούλου, *Χτίστες, νοικοκυρές και η οικοδόμηση της σύγχρονης Αθήνας*, (Αθήνα, Onassis Foundation, 2023)

Στάθης Καλύβας, *Καταστροφές και θρίαμβοι. Οι επτά κύκλοι της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας*, (Αθήνα, Παπαδόπουλος, 2015)

Βασίλης Μαρμαράς, *Η Αστική πολυκατοικία της μεσοπολεμικής Αθήνας. Η αρχή της εντατικής εκμετάλλευσης του αστικού εδάφους* (Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου ΕΤΒΑ, 1991).

Παναγής Παναγιωτόπουλος, *Περιπέτειες της μεσαίας τάξης. Κοινωνιολογικές καταγραφές στην Ελλάδα της ύστερης Μεταπολίτευσης*, (Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο, 2022).

Κώστας Τσιαμπάος, «Μετασηματισμοί του δημοσίου και ιδιωτικού χώρου στην Ελλάδα της δεκαετίας του 1980» στο Βασίλης Βάμβακας-Παναγής Παναγιωτόπουλος, *Η Ελλάδα του '80 στην Τεχνόπολη. Κατάλογος έκθεσης* (Αθήνα, Τεχνόπολη Δήμου Αθηναίων, 2017)

Δημήτρης Φιλιππίδης, *Για την Ελληνική πόλη. Μεταπολεμική πορεία και μελλοντικές προοπτικές* (Αθήνα: Θεμέλιο, 1990).

<https://www.athenssocialatlas.gr/>